

L'anticlinal de Mig-Món (Súria, Bages)

Albert Fàbrega i Enfedaque

El fenomen geològic

El 10 d'octubre de 2012 Aida Pla, a l'edició digital de *la Vanguardia*, va publicar un article, amb el títol *La falla Mig-Món de Súria, un tesoro natural incalculable*, on remarcava la importància i la singularitat d'aquesta estructura geològica.

L'aflorament de Mig-Món és un tall transversal de l'anticlinal de Súria. L'eix de l'anticlinal té uns 20 km de longitud aproximadament, en direcció WNW-ESE, observable en superfície des del nord de Balsareny fins als estrets orientals de la Serra de Castelllletat. En profunditat, l'anticlinal està arrelat al dipòsit salí de la Depressió Central (Formació Cardona). Els materials salins (essencialment capes d'hàlita i silvita) es troben injectats al nucli de l'anticlinal, propagant una intensa deformació cap a les zones superiors formades per sediments lacustres i fluvials de l'Eocè Superior i Oligocè (35-28 milions d'anys aproximadament). La cobertura sedimentària no ha suportat les tensions del plegament i s'ha fracturat, generant falles al nucli del plec, tal i com s'observa a Mig-Món. El flanc nord de l'aflorament té una inclinació de 20°, mentre que el flanc sud és més vertical i forma un angle de 45° amb l'horitzontal.

L'anticlinal de Súria forma part de les estructures que deformen l'avantpaís del Pirineu a la Catalunya Central, juntament amb l'anticlinal de Cardona, l'anticlinal del Guix i l'anticlinal d'Oló.

1. Un anticlinal.

Totes elles estan nucleades a favor dels dipòsits evaporítics de la Formació Cardona (salí) i la Formació Barbastre (guixos) i enregistren els últims estadis de creixement de l'orogen Pirinenc (Oligocè).

Des de l'any 1830 els geòlegs s'han ocupat repetidament d'aquest fenomen en diverses publicacions.

Història del topònim Mig-Món

La falla de Mig-Món es troba a les coordenades UTM: x=396099, y=4632594, z=284 (datum ETRS89).

La muntanya on hi ha la falla s'ha conegut històricament com *les Cabanasses*.

L'indret de l'actual barri de cal Trist, fins a finals del segle XIX, era conegut com *la Costa del Forn o de les Cabanasses*. No és fins l'any 1898 que trobem per primera vegada documentat el topònim de cal Trist, que, en qualsevol cas, és molt modern, i, segons la tradició oral, prové del fet que l'indret era tan solitari i allunyat del nucli de la població que, quan algú anava a viure allà, la gent li deia que estaria molt trist vivint en un lloc tan aïllat.

La primera notícia que tenim del topònim de *les Cabanasses* és de l'any

2. La falla de Mig-Món el 1926.

1722, on apareix com *la Cabanassa*¹. Tornem a trobar el topònim els anys 1723, 1740, 1741, 1748 i 1752. El 1748 apareix com el raval del Cardener o de la Cabanassa². En tots els casos apareix en la forma singular. A finals del segle XVIII el trobem ja en la forma plural. La primera documentació on apareix escrit com *les Cabanasses* és del 22 de gener de 1793, en un capbreu de Súria³. A partir de llavors gairebé sempre apareix en plural, tot i que, esporàdicament, podem trobar la forma singular, com passa l'any 1829⁴. És a partir de 1858 quan es comença la construcció de les primeres cases de l'actual barri de cal Trist, a la part inferior de la muntanya, a tocar la riera d'Hortons i molt a prop de la falla de Mig-Món.

El 31 de maig de 1898 trobem per primera vegada que la partida de *les Cabanasses o Costa del Forn* també és *vulgarment* *llamada Barriada Trist*⁵. L'any 1909 encara s'anomena *les Cabanasses o Costa del Forn*, o, vulgarment, *Barriada Trist*⁶. Però els anys 1903, 1905, 1907 i 1911 encara se l'anomena exclusivament com a partida de *les Cabanasses o Costa del Forn*, sense usar el nom popular de cal Trist.

Pel que fa al topònim de Mig-Món, només el trobem documentat a partir de 1850, tot i que el fenomen geolò-

gic, sens dubte, ja degué cridar l'atenció de la gent molt abans. El propi nom no sembla de tradició ni origen popular, sinó més aviat culte. No sabem qui se'l va inventar ni quan es va crear, però no hi ha dubte que va fer fortuna. Segurament va ser idea d'algun mestre o capellà. Tampoc la llegenda popular al seu voltant està massa clara i n'hi ha diverses versions. Una de les més difoses diu que originàriament el món era pla, tot i que els estrats ja devien ser inclinats, i quan Déu el va arrodonir, les capes d'una banda van quedar contraposades a les altres en el lloc on el cercle es va tancar. Aquell seria l'indret que era el centre del món, i d'aquí que es digués que Súria era al mig del món.

La primera notícia, i la més destacada, de Mig-Món la devem a la mà de Charles Lyell (*1797-†1875), el pare de la geologia moderna. L'any 1830 Lyell va fer un viatge a Catalunya i els dies 28-29 de juliol de 1830 passava per Súria, on sembla que va fer nit. En el seu quadern de camp Lyell feia esquemes de tot allò que tenia interès geològic. En el dibuix que va fer de Súria s'aprecia perfectament la falla de Mig-Món. Lyell no esmenta cap nom amb el qual es conegués el fenomen. En una breu anotació, sota el flanc nord escriu: *dip SW*, i sota el flanc

sud: *blue & red shale & sandst dip NW*. Respecte al balç del Balaguer, sota el Poble Vell, diu: *chiefly red & grey sandst & red shale but some beds of black shelly fetid limest & compact gray smooth d[itt]o*.

Lyell relata les peripècies del seu viatge en les cartes que va escriure a la seva família⁷. A banda del treball geològic, les seves observacions sobre la gent i el país són molt sucoses. En les seves notes escriu:

*Turons suaument coberts amb petits pins de color verd fluix, com a Itàlia. Terra de vinyes entre Manresa i Súria. Catalans amb pintoresques barretines vermelles. Odiem els estrangers i tenen un baix concepte dels castellans. Dones altes, de bon aspecte. Nens lletjos. El riu Cardener, groc tèrbol, corre de Cardona a Manresa. Tempestes de trons als turons. Pagesos irats. Catalans industriuosos*⁸.

En general, a partir de llavors, serien els geòlegs i els excursionistes qui periòdicament parlarien del fenomen de Mig-Món en els seus escrits.

La primera aparició del nom Mig-Món

El nom de Mig-Món apareix per primera vegada l'any 1850, tot i que la notícia no va ser publicada fins el 15 de maig de 1887. El 30 de maig de 1886 Joaquim Maria Sanromà i Creus (*1828-†1895) va començar a publicar les seves memòries, per entregues, a la *Revista Contemporànea*. L'any 1887 explicava que el gener de 1850 va caure malalt per espai de 5 mesos. Aquell mateix any, un cop recuperat de la malaltia, amb un company, va recórrer les muntanyes interiors de Catalunya, per fer un canvi d'aires, i va visitar Montserrat i Cardona. Escrivia: *llegamos al pueblecillo de Súria, que por caer justo en el centro del Principado, recibe de los naturales el nombre de "á mitx mon" (a medio mundo)*⁹. Després de passar uns mesos a Solsona, a finals de 1850, va tornar a Barcelona. Notem que l'explicació que donà Sanromà del nom és que, com que Súria es troba al centre geogràfic de Catalunya, la gent en deia el mig del món.

Joaquim Sanromà havia nascut a Barcelona el 13 de setembre de 1828

3. Mig-Món: un anticlinal fallat.

i es va llicenciar en dret. El 1854 va ser nomenat catedràtic d'economia política i dret administratiu a Santiago de Compostela. Més endavant va obtenir la càtedra de *Historia del Comercio y Derecho Internacional Mercantil* de l'*Escuela Superior de Comercio de Madrid*.

Entre 1868 i 1871 va ser sots-secretari d'Hisenda, quan Laureà Figuerola era ministre. Va dimitir del seu càrrec el 22 de juny de 1871. El 10 de juliol de 1871 va ser nomenat Conseller d'Estat i va dimitir el 12 de juny de 1873, al cap de poc d'arribada la 1ª República. A partir d'aquí es van succeir nous nomenaments i noves dimissions al llarg dels anys.

Va ser diputat al Congrés entre 1871 i 1874. Les seves idees lliurecanvistes el van enfrontar amb els fabricants tèxtils catalans, que eren fermes defensors del proteccionisme.

Posteriors mencions de Mig-Món

L'any 1881 Josep Maureta i Silví Thos i Codina escriuen a les *Memorias de la Comisión del Mapa Geológico de España*:

Una de las montañas de Súria lleva

el nombre de Mitx-mon, porque en ella las capas que asoman en una ladera buzan al S., y las que aparecen en la otra al N^o.

El 5 de maig de 1885, en una excursió a Cardona, diversos membres de l'Associació d'Excursions Catalana van passar per Súria. Teodor Creus,

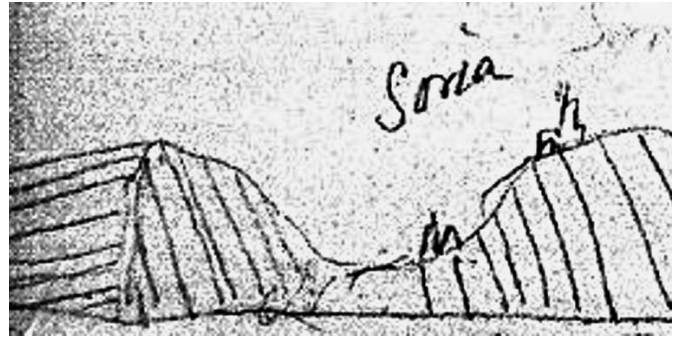
un dels components de l'excursió, escrivia: *Súria, en quals inmediacions un dels companys de viatge nos feu observar un punt que la gent del país anomenan Mitj mon, en rahó de veures' en un gran tall de roca a las voras del Cardoner una raresa geològica, consistent en una convergència en àngul*

4. La muntanya de les Cabanasses.

5. Retrat de Charles Lyell.

6. Dibuix de Charles Lyell de 1830 on es veu la falla de Mig-Món (Cortesia de Lord Lyell de Kinnorby).

agut de duas grans faixas de strata, en sentit oposat depositadas, formant una espècie de arch de punta d'atmetlla, lo qual ha fet suposar com si allí fós la clau de una gegantina volta que la crosta del món formés¹¹.

Entre el 28 de setembre i el 8 d'octubre de 1898 a Barcelona va tenir lloc una reunió de la Societat Geològica de França. El 30 de setembre els congressistes van fer una excursió a Cardona. En la crònica de l'excursió llegim: En Súria, en el lugar denominado "Mitjmon" aparece una anticlinal que ofrece yesos blancos en su parte media, y puede seguirse hacia el Oeste en un espacio de más de treinta kilómetros¹².

L'any 1907, Lucas Mallada, a les Memorias de la Comisión del Mapa Geológico de España, escriu:

En el valle de Cardoner, allí inmediato, las arcillas margosas amarillas y rojas, con vetas y masas de yeso intercaladas, se hallan desgarradas en todos sentidos, ya verticales, ya horizontales, y una de las montañas de ese término se llama Mitx-Mon, porque sus capas buzan al S en una ladera y al N en la opuesta¹³.

L'any 1914, l'enginyer de mines, geòleg i prehistoriador Lluís Marià Vidal escrivia:

... es un anticlinal que en pocos

metros muestra sus dos costados, en el sitio llamado "Mitg mon". Su bóveda no es seguida, viéndose claramente que el pliegue ha ido acompañado de rotura de los bancos en el eje del anticlinal¹⁴.

El 7 de febrer de 1919 el Dr. Marià Faura i Sans, en una conferència titulada *Condicions estructurals del terreny en la caracterització de les comarques catalanes*, deia:

Des de Manresa per munt, els estrats pertanyen a l'oligocènic concordant amb els del eocènic que resta soterrat. L'estratificació hi és uniforme, concordant, encara que a voltes s'hi troben alguns rebrecs importants, com el de Mig-Món, prop de Súria¹⁵.

L'any 1926, en el llibre de l'excursió C-3 del XIV Congrés Geològic Internacional, Marià Faura i Agustín Marín escriven:

A la salida de Súria se puede ver el anticlinal situado al Norte de este pueblo, representado en la fotografía, y en cuyo centro aparece el tramo yesoso. Los naturales de este país llaman a este sitio "Mig Món" (Medio del Mundo)¹⁶.

La foto esmentada és la que es veu a la nostra figura 2.

L'any 1926 Agustín Marín, al *Boletín del Instituto Geológico de España*, dedicat a la potassa, escrivia:

El frente que presenta este pliegue en la carretera de Súria a Cardona, lo llama la gente del país, en su idioma natal, "Mitch Mond" (medio del Mundo), expresión que da idea clara de lo que es el accidente¹⁷.

La foto que publica Marín és la mateixa que en el llibre anterior.

L'any 1928 trobem el primer folklorista que es fa ressò de la llegenda de Mig-Món. Valeri Serra i Boldú publicava, a l'*Arxiu de Tradicions Populares*, una notícia recollida pel prevere i historiador de Santpedor, Antoni Vila i Sala (*1863-†1936):

"A Súria és a mig món"

Es diu això perquè a la dita població hi ha unes roques mig partides, que van en direcció contrària les unes de les altres. No sé com s'anomena tècnicament aquest fenomen geològic, que crec que es troba també en altres llocs¹⁸.

Finalment, l'any 1953, Joan Amades, al *Costumari Català*, escrivia:

Al cim d'un turó immediat a Súria hi ha unes roques encarades que, segons la veu popular, són la marca de l'acabament del món i indiquen el centre de la terra, que fou per on s'acabà en ésser creada. Quan el món s'hagi d'acabar aquelles pedres s'ajuntaran¹⁹.